

Kilpailukykyinen hevostalous tarvitsee kotimaista kasvatusta

Thuneberg Terhi¹, Pussinen Sirpa¹, Mäenpää Minna² ja Louhelainen Suvi²

¹Hämeen ammattikorkeakoulu, Mustialantie 105, 31310 Mustiala, etunimi.sukunimi@hamk.fi

²Suomen Hippos ry., Tulkinkuja 3, 02650 Espoo, etunimi.sukunimi@hippos.fi

Tiivistelmä

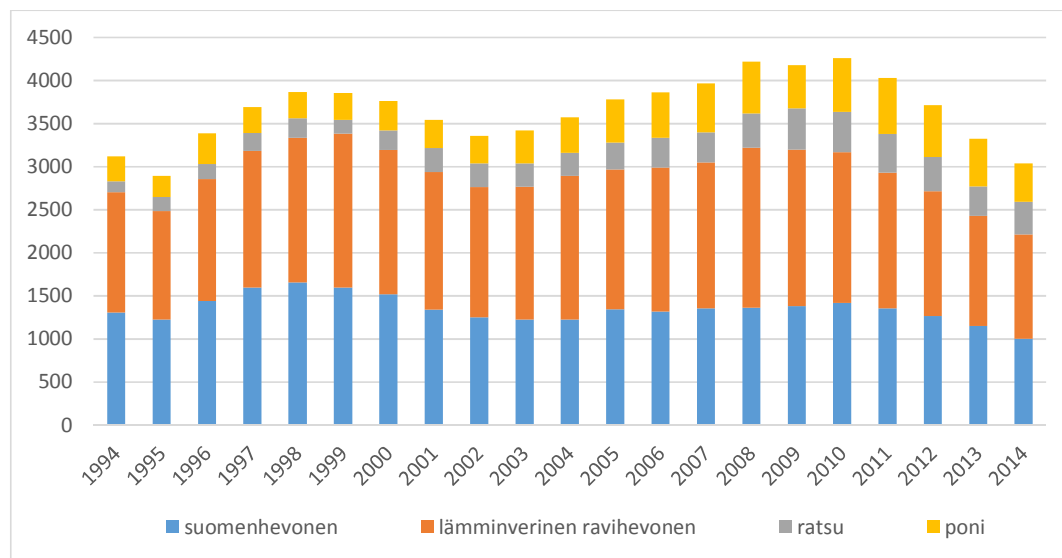
Elinvoimaisen ja kilpailukykyisen hevostalouden perusta on vahva kotimainen hevoskasvatus. Kasvatuksella tuotetaan käyttötarkoitukseensa sopivia hevosia, niin ratsuja, ravihevosia kuin poneja, yritystoiminnan, harrastuksen ja urheilun käyttöön. Suomalainen hevostalous on viimeisten 20 vuoden aikana ollut kasvusuunnassa, mutta hevoskasvatuksen tunnusluvut ovat kääntyneet rajuun laskuun. Suomen Hippoksen tilastojen mukaan vuonna 2014 varsoja syntyi noin 30 % vähemmän kuin vuonna 2010. Erityisenä huolenaiheena on alkuperäisrotumme suomenhevonen, jota ei kasvateta missään muualla maailmassa. Hämeen ammattikorkeakoulussa tehtiin Suomen Hippoksen toimeksiannosta opinnäytetöinä kaksi kyselytutkimusta. Tavoitteena oli selvittää niin ratsu- ja ratsuponikasvattajien kuin ravihevoskasvattajien profiileja. Lisäksi haluttiin kartoittaa kasvatustyön motiiveja, jalostusvalinnan perusteita sekä tulevaisuuden näkymiä. Vastauksia saatiin ratsu- ja ratsuponikasvattajien kyselyyn 109 ja ravihevoskasvattajien kyselyyn 369. Kummassakin aineistossa enemmistö vastaajista oli 40-59-vuotiaita. Ratsu- ja ratsuponikasvattajat olivat lähestulkoon kaikki naisia (95%), kun ravihevoskasvattajista 36 % miehiä. Suurin osa astutti vuosittain 1-2 tammaa, enimmillään astutettiin 15 vuosittain. Tulokset osoittavat, että tulevaisuuden suunnitelmissa on sekä laajentamis- että lopettamisaikaita. Ratsukasvattajista puolet (53 %) aikoi pitää kasvatustoimintansa ennallaan ja 10 % aikoi lisätä kasvattien määrää. Lopettamisaikaita oli viidesosalla (22 %), ja ravihevoskasvattajista jopa kolmanneksella (31 %). Tyypillisimpiä syitä vähentämisen- ja lopettamissuunnitelmille olivat heikko taloudellinen tilanne ja varsojen myynnin vaikeudet. Myönteistä on, että kasvattajat asettavat tavoitteet korkealle. Valtaosalla ratsukasvattajista tavoitteena oli kasvattaa hevosia kansainvälisen tason kilpailuihin tai tasolle 3-5 (entinen kansallinen taso). Ravihevoskasvattajien suurimpana kasvatustyön suurimpina motiiveina oli niin laadukkaiden hevosten tuottaminen kuin kasvattien menestyminen kilparadoilla. Perinteinen sukutietoihin perustuva valinta näyttää pitävän pintansa, mutta oriiden kohdalla arvostettiin myös oritestejä ja kilpailutuloksia, ravihevosilla lisäksi BLUP-indeksejä. Jotta sukupolvien välinen aika lyhenisi ja vaikuttaisi myönteisesti perinnölliseen edistymiseen, kasvattajien tulisi suosia nuoria hevosia niin isinä kuin eminä. Johtopäätöksenä voi todeta, että hevoskasvatuksen nykytilanne on ristiriitainen, sillä ennusmerkit eivät viittaa hevosiin kohdistuvan kiinnostuksen laantumiseen. Laadukkaiden varsojen kasvattamisessa avainsanoina ovat jalostusvalintojen lisäksi ammattitaitoiset hevosten koulutus- ja valmennuspalvelut sekä kasvattajien hevostaidot. Taloudellisia tukia on kohdennettava erityisesti hevosaineksen laadun säilyttämiseen ja kehittämiseen. Tarvetta on neuvonnan ja koulutuksen kohdentamisesta uusille, nuorille kasvattajille sekä hevosten myynti- ja markkinointikanavien parantamiselle. Useiden tekijöiden yhteisvaikutuksena on ajauduttu tilanteeseen, jossa kasvatustoiminta tarvitsee uudistumiskykyä, kannustusta ja innostusta. Suomen Hippos ja HAMK ovat yhteishankkeena hakeneet rahoitusta Uudet hevoskasvattajat – koulutushankkeelle, jonka tavoitteena on vaikuttaa hevoskasvatustoiminnan tietojen ja taitojen kehittymiseen ja siirtymiseen kokeneilta kasvattajilta toimintaa aloittaville.

Asiasanat

Hevonen, hevostalous, yrittäjyys, hevoskasvatus, jalostus

Johdanto

Hevoskasvatus toimii peruspilarina suomalaiselle hevostaloudelle. On tarkoituksenmukaista, että kotimaassa kasvatetaan hevosia, joita käytetään niin yritystoiminnassa, harrastuksissa kuin urheilussakin. Hevosten tuonti ei ole perusteltua, jos ja kun kotimaisella hevosaineksella pystytään tuottamaan hevosia omiin tarpeisiin. Suomalainen hevostalous on ollut nousujohteista viimeiset vuosikymmenet, mutta vuodesta 2010 hevoskasvatuksen tunnusluvut ovat kääntyneet laskuun. Kotimainen kasvatus on viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana tuottanut noin 3 700 varsaa vuosittain. Suomenhevosten ja lämminveristen ravihevosten suhteellisen osuus koko varsamäärästä on pysytellyt pitkällä aikajänteellä verraten saman suuruisena. Sen sijaan syntyneiden ratsuhevosten ja ponien määrät ovat jopa kaksinkertaistuneet (Kuvio 1). Suomen Hippoksen (2015a) tilastojen mukaan vuonna 2014 varsoja syntyi lähes kolmanneksen vähemmän kuin vuonna 2010. Vuoden 2015 astutuslaskut eivät ennusta parannusta tilanteeseen, ja varsamäärän pieneneminen kohdistuukin tuoreimpien astutuslukemien perusteella erityisesti lämminverisiin ravihevosiin ja poneihin. Lämminveristen ravihevosten kohdalla syntyvien varsojen määrä tulee putoamaan alle 1000 yksilön vuonna 2016. Edellisen kerran samankaltaisissa lukemissa on oltu kolmekymmentä vuotta sitten, suomenhevosen osalta neljäkymmentä vuotta sitten.

Kuvio 1. Suomessa syntyneiden varsojen määrä vuosina 1994-2014.

Kasvatustoiminnan tavoitteena on tuottaa korkealaatuisia hevosia. Palkintotasolla sekä erilaisilla kasvatuksen tuilla on kasvatusta edistävä merkitys. Totokertymästä maksetaan ravihevosten kasvattajille kasvattajapalkintoja – sitä suurempina, mitä paremmin ja mitä nuorempana hevonen menestyy kilparadoilla. Ratsuilla ja poneilla on käytössä ns. valiomerkkipisteisiin perustuva kilpailupalkkiojärjestelmä. Näiden lisäksi maksetaan erilaisia jalostusarvostelu- ja näyttelypalkintoja (Suomen Hippos 2015b).

EU-tuissa tapahtui merkittävä muutos vuonna 2015, jolloin Etelä-Suomen alue rajattiin kansallisen kotieläintuen ulkopuolelle. Tukikelpoisia hevosia ovat siitostammat, vähintään 1-vuotiaat suomenhevoset ja 1 - 3 -vuotiaat muut hevoset ja ponit. Lisäksi suomenhevonen on oikeutettu alkuperäisrotutukeen, joka on yksi ympäristötuen erityismuoto. EU-tuet edellyttävät tiettyjä yleisiä ehtoja, kuten vähintään 5 hehtaarin peltoalaa hakijalta. Näin ollen osa kasvattajista jää EU-tukien ulkopuolelle (Maaseutuvirasto 2015).

Kasvatustoiminnan kannattavuus koetaan usein heikoksi (ks. Pussinen & Thuneberg 2010, Pussinen 2013). Laadukas hevosjalostus parantaa kasvatuksen kannattavuutta, mutta on ymmärrettävää, että lopputulos on monen tekijän summa. Jo ennen varsan saamista maailmaan kasvattaja on kuluttanut sievoisen summan tamman tiineyttämiseen puhumattakaan ajankäytöstä ja tiedonhankinnasta, mitä on kulutettu orivalinnan tekemiseen. Kulurakenteesta ison osan muodostavat varsan kasvatus, opetus,

koulutus ja valmennus. Seuraavassa vaiheessa tärkeää on sopivan myyntikanavan löytäminen ja hinnoittelu.

Kasvattajalta siis vaaditaan monenlaisia taitoja, mutta onnistuneimmillaan kasvatti voi ylittää suuren yleisön mediatähdeksi, joka toivottavasti ruokkii ihmisten kiinnostusta hevosia ja koko hevosalaa kohtaan positiivisen lumipalloefektin kaltaisesti. Uusia kasvattajia kaivataan jatkamaan tärkeää työtä, jotta jatkossakin pystytään vastaamaan kysyntään.

Aineisto ja menetelmät

Hämeen ammattikorkeakoulun opinnäytetöinä toteutettiin toukokuussa 2015 kaksi kyselytutkimusta Suomen Hippoksen toimeksiantoina: toinen ratsu- ja ratsuponikasvattajille, toinen ravihevoskopasvattajille (Heinijoki 2015, Korhonen 2015). Vaikka kyselyt olivat erilaiset, kummankin tavoitteena oli selvittää kasvatuksen nykytilaa: millä motiiveilla kasvatustyötä tehdään, mihin jalostusvalinta perustuu, millaiset tulevaisuuden näkymät ovat ja millaista tukea ja kehittämistoimenpiteitä kasvatustyöhön kaivataan. Kyselyt toteutettiin sähköisinä Webropol-työkalulla. Ratsu- ja ratsuponikasvattajien kyselystä tiedotettiin suoraan kasvattajille ja se oli vastattavissa Suomen Hippos ry:n nettisivuilla. Kyselyyn saatiin 109 vastausta. Ravikasvatuskyselyyn poimittiin ne kasvattajat, joille oli syntynyt ravihevოსvarsa viimeisen viiden vuoden aikana, ja Suomen Hippos lähestyi kasvattajia sähköpostitse. Kysely toimitettiin 1845 kasvattajalle, joista 369 vastasi. Vastausprosentti jäi näin ollen 20 %:iin, mutta vastaajamäärään oltiin tyytyväisiä.

Tulokset

Ratsu- ja ratsuponikasvattajat

Ratsu- ja ratsuponikasvattajien kyselyyn vastasi 109 kasvattajaa, joista lähestulkoon kaikki (95%) oli naisia. Ikäjakauma painottui 25-59-vuotiaisiin. Vain kymmenesosa vastaajista oli alle 25-vuotiaita tai yli 60-vuotiaita. Vastaajajoukko edustanee niin ikäjakaumaltaan kuin alueelliselta sijoittumiseltaankin hyvin nykypäivän ratsu- ja ponikasvattajia, sillä vastauksia kertyi eniten hevestiheiltä alueilta, kuten Etelä-Suomesta, Hämeestä ja Varsinais-Suomesta.

Kaksi kolmasosaa vastaajista kertoi kasvatustoiminnan olevan harrastus ja vain kolmasosa harjoitti sitä yritystoimintana, heistäkin valtaosa (89%) sivuelinkeinona. Vastaajilla oli kuitenkin vankka kokemus alalta, sillä 41% oli kasvattanut hevosia vähintään 10 vuotta (keskiarvo 9,6 vuotta). Vuosittain astutettavien tammojen määrä vaihteli aina 15:een, mutta keskiarvo viideltä edelliseltä vuodelta asetui yhteen tammaan.

Suurin osa (78%) kasvattajista aikoi jatkaa toimintaansa. Heistä osalla oli aikomus vähentää kasvattien määrää, mutta melkein vastaava määrä vastanneista oli kuitenkin lisäämässä kasvatustoimintaansa. Viidennes ilmoitti lopettavansa kasvattamisen lähinnä taloudellisten syiden takia. Toiminta koettiin kannattamattomaksi ja varsauppa nihkeäksi.

Oli ilahduttavaa huomata, että kasvattajien tavoitteet ovat korkealla, sillä moni pyrkii kasvattamaan hevosia 3-5 tason kansallisiin kilpailuihin tai jopa kansainväliselle tasolle. Toisaalta tuotetaan myös hevosia omaan niin harrastus- kuin kilpakäyttöön.

Suurin osa (89 %) kasvattajista valitsi suomalaisen FWB-kantakirjan (Finnish Warmblood) kasvateilleen. Syinä tähän oli niin halu olla kehittämässä FWB:tä kuin rekisteröinnin helppous sekä FWB-hevosille suunnatut ikäluokkakilpailut.

Ravihevoskopasvattajat

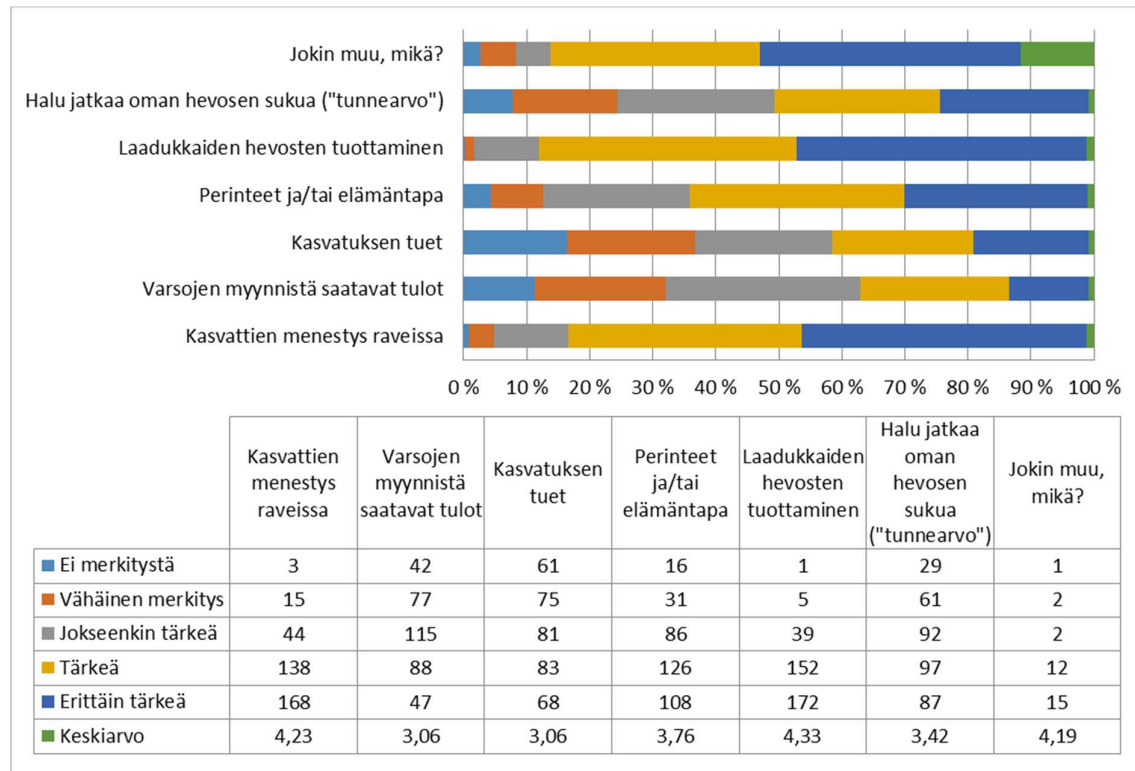
Suurin osa (64%) kyselyyn vastanneista oli naisia, ja yli puolet edusti ikäryhmää 40-59 vuotta. Kasvattajaprofiilissa on tapahtunut muutosta niin kasvattajien iässä kuin sukupuolessa Lehmusvaaran (2011) toteuttamaan kyselyyn nähden, jonka tulosten mukaan tyypillinen ravihevoskopasvattaja on vanhempi mies.

Kasvatustoiminta oli harrastustoimintaa 77 %:lla vastaajista (283 vastaajaa). Yritystoimintana kasvatusta harjoittavista vastaajista suurin osa kertoi toiminnan olevan sivuelinkeino. Pääelinkeinonaan kasvatustoimintaa harjoitti vain noin 4 % vastaajista (16 vastaajaa). Vastaajien hevospäärä oli

keskimäärin kuusi, joista kolmasosa oli siitostammoja ja neljännes alle 3-vuotiaita varsoja. Tammoja astutettiin vuosittain keskimäärin yksi tamma vastaajaa kohden.

Tuloksista käy ilmi, että seuraavan viiden vuoden aikana noin kolmannes (31 %) vastaajista olisi lopettamassa kasvatustoimintaansa. Syinä lopettamiseen ovat alan alati kasvavat kustannukset ja varsojen kysynnän laskeminen. Hevoskasvatusta ei pidetä kannattavana toimintana. Varsamaksuja pidettiin kohtuuttomina: varsaa myydessä on vaikea saada edes astutuskulut ja varsamaksu katetuksi. Jos taas varsaa ei saa myytyä, ylläpito- ja valmennuskustannukset ovat suuret.

Kasvatuksen motiiveja pyrittiin selvittämään siten, että kasvattajat arvioivat, kuinka tärkeänä he aihetta pitivät. Arviointiasteikko oli 1-5: ei merkitystä (1), vähäinen merkitys (2), jokseenkin tärkeä (3), tärkeä (4) ja erittäin tärkeä (5) (Kuvio 2.).

Kuvio 2. Ravihevoskasvattajien motiivit kasvatustoimintaan.

Laadukkaiden hevosten tuottaminen ja kasvattien menestys raveissa oli yli 80%:n mielestä tärkeää tai erittäin tärkeää. Samoin perinteet ja elämäntapa motivoivat suurinta osaa kasvattajista, sillä 63 % kasvattajista kertoi näiden olevan erittäin tärkeitä tai tärkeitä asioita kasvatustoiminnalle. Kasvatuksen tuilla oli vähäinen tai ei lainkaan merkitystä noin kolmasosalle vastaajista. Vastausvaihtoehtojen ulkopuolella (jokin muu, mikä- kohta) mainittiin mm. halu vaalia suomenhevosrotua.

Johtopäätöksiä

Suomalaisilla kasvattajilla on paljon käytännön taitoa ja hiljaista tietoa, jonka eteenpäin välittäminen on tärkeää. Kasvattajakunta on naisistunut, ja uusia toimijoita on tullut mukaan kasvatustoimintaan. Vaikka suurin osa toimii harrastusmielessä, kasvatustoiminnan arvostus pitää säilyttää. Kotimainen kasvatus on hevosalan kivijalka. Vaikea taloustilanne heijastuu väistämättä toimintaan, ja erilaista tukea ja apua kaivataan.

Ratsukasvattajista osa rekisteröi varsat muihin (ulkomaisiin) kantakirjoihin, koska kokivat saavansa niistä apua niin orivalintaan kuin varsan myyntiin ja markkinointiin. Samoin he kokivat kyseisen kantakirjan arvostuksen suurempana kuin FWB:n. Suurissa kantakirjoissa palvelut on tuotteistettu pitkälle; yhtenä esimerkkinä mainittakoon visuaalisesti käyttäjäystävällisiksi rakennetut jalostusindeksilistat. Tässä suhteessa suomalainen ratsujalostus on ottamassa tärkeitä kehitysaskeleita

mm. lineaarisen profiloinnin osalta. Ravikasvattajat antoivat kiitosta BLUP-indekseille, mutta kaipasivat esimerkiksi sukusiitosasteen laskentaa suomenhevosille. Tämänkin aiheen opastus ja koulutus on paikallaan.

Nuorten hevosten kilpailutoiminnan kannustaminen on tärkeää kaikissa lajeissa. Ravihevosten Nuoret radalle-hanke on yksi viime vuosien toimenpide, johon on oltu tyytyväisiä, ja jota tullaan edelleen kehittämään. Nuorille hevosille suunnattujen lähtöjen lisäksi myös tammasarjoja on pyritty lisäämään (Niskanen 2015).

Ratsukasvattajissa vähemmistö tavoittelee myyntihevosia ”tavallisille harrastajille”. Olisiko tässä asennemuutoksen paikka? Vaikka hevosjalostuksen tavoite on kautta aikojen ollut korkean kilpailutason hevosissa, suuri osa hevosista palvelee harrastajia. Kysyntää toimiville ja hyväluonteisille harrastehevosille löytyy. Harrastehevoseksi päätyvät usein ne yksilöt, jotka eivät syystä tai toisesta menesty urallaan, eivätkä luonne ja käyttöominaisuudet välttämättä ole parhaimmat vapaa-ajan käyttöön.

Neuvonnan tarve on kiistämättä läsnä huolimatta kasvatuksen suuntautumisesta ratsu- tai ravihevosiin. Hyvin pienilläkin toimenpiteillä tuntuisi olevan merkitystä kasvattajille: toisaalta esimerkiksi esittelyt menestyneistä hevosista tai asiantuntija-artikkelit ovat sellaisia, joihin jokainen kasvattaja voi itsekkin perehtyä. Aloittavien kasvattajien mentorointi voisi olla yksi tapa lisätä kasvatukseen kiinnostusta ja kasvattajien osaamista. Yhteistyö on tärkeä edellytys menestymiselle, ja vaikka verkostoitumisen tärkeydestä ollaankin tietoisia, sen alkuun saattamiseen tarvitaan apua.

Kotimainen kasvatustoiminta tarvitsee innostusta, kannustusta ja koulutusta. Näihin tarpeisiin on HAMKin ja Suomen Hippoksen yhteistyöllä valmisteltu Uudet hevoskasvattajat – koulutushanketta, jolle on haettu rahoitusta EU-osarahoitteisesta Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmasta. Mikäli projektille myönnetään rahoitus, koulutuspäivät ja ns. kasvattajakummitoiminta käynnistyvät vuoden 2016 aikana.

Kirjallisuus

Heinijoki, K. 2015. Suomalaisen lämminverisen ratsu- ja ratsuponikasvatuksen nykytila ja tulevaisuus. Hämeen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2015062613734> 36 s.

Korhonen, K. 2015. Ravihevospasvatuksen nykytila Suomessa 2010-luvulla. Hämeen ammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2015120719610> Opinnäytetyö. 29 s.

Lehmusvaara, S. 2011. Ravihevospasvatus Suomessa. Hämeen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201105188459> 32 s.

Maaseutuvirasto 2015. Eläintukien ja palkkioiden oppaat. <http://www.mavi.fi/fi/oppaat-ja-lomakkeet/viljelijä/Elaintuet/Sivut/default.aspx>

Niskanen, J. 2015. Nuoret radalle ja pehmeä startti kilpauralle. Juoksuradalta – kilpailutoimenjohtajan blogi. [http://www.hippos.fi/raviurheilu/raviurheilu_lajina/juoksuradalta - kilpailutoimenjohtajan blogi/juoksuradalta-blogiarkisto/nuoret_radalle_ja_pehmea_startti_kilpauralle.9856.news](http://www.hippos.fi/raviurheilu/raviurheilu_lajina/juoksuradalta_-_kilpailutoimenjohtajan_blogi/juoksuradalta-blogiarkisto/nuoret_radalle_ja_pehmea_startti_kilpauralle.9856.news)

Pussinen, S. 2013. Hevosyrittäjyyden tulevaisuus: valtakunnallisen Hevosyrittäjäyhdistyksen huippukuntoon - hankkeen (2010-2014) raportti. HAMKin julkaisu 7/201. Hämeen ammattikorkeakoulu, Hämeenlinna. 71 s.

Pussinen, S. & Thuneberg, T. 2010. Katsaus hevosalan yritystoimintaan: raportti hevosyrittäjyys 2009 – kyselystä. HAMKin julkaisu 1/2010. Hämeen ammattikorkeakoulu, Hämeenlinna. 48 s.

Suomen Hippos ry. 2015a. Jalostustilastoja. http://www.hippos.fi/rekisterointi_ ja_omistaminen/tilastot

Suomen Hippos ry. 2015b. Palkkiot ja tuet. http://www.hippos.fi/jalostus_ ja_nayttelyt/palkkiot_ ja_tuet